

gazete ve dergiler için makale ve inceleme yazıları kaleme aldı. 1916'da kaybolduğu Kahire Üniversitesi'nde felsefe tarihi, Arap edebiyatı ve ahlâk gibi dersler okudu. I. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından o zamana kadar gazetelerde çıkan yazılarını toplayarak çeşitli adlarla yayımladı.

Mey Ziyâde 1929'da babasının, birer yıl ara ile annesinin ve çok sevdiği yazar Cüb-rân'ın ölümüyle sarsıldı, arka arkaya gelen bu ölümler onu ruhen çökertti. 1932 yılında Fransa, İngiltere ve Roma'ya seyahate çıktı, fakat bu gezilerinden daha çok yıpranmış olarak döndü. 1935'te vesayet altında bulundurulup servetinden yararlanmak amacıyla akrabaları tarafından Lübnan'daki Ufûriye Hastahanesi'ne götürüldü, iki yıl sonra buradan alınarak Beyrut'taki Rebiz Hastahanesi'ne nakledildi. Delirdiğini iddia edenlere cevap olmak üzere 1938 yılında Beyrut'taki Amerikan Üniversitesi'nde "Risâletü'l-edib ile'l-hayâtî'l-Arabiyye" başlıklı bir konferans verdi. Bunun üzerine vesayeti kaldırıldı, Lübnan'dan ayrılıp Kahire'ye döndü. Ancak Feliks Fâris ile Emîn er-Reyhânî'nin ölümlerini duyunca büyük bir şok geçirdi ve 19 Ekim 1941'de Meâdî Hastahanesi'nde öldü.

Yazılarıyla toplumun ıslah edilmesini hedefleyen Mey Ziyâde'nin hemen hemen bütün yazdıklarının değişmez özelliği sosyal içerikli oluşudur. Düşünceleri genellikle ılımlı ve açık olmakla birlikte içine dönük ve melankolik yapısının etkisiyle teliflerinde kolaylıkla anlaşılmayan derinliklerin mevcudiyeti sezilir. Yazılarında duygusal yönün daha ağır bastığı, okuyucularının aklına hitap ederken bile duygusal ve estetik tesir yoluyla amacını gerçekleştirilmeye çalıştığı görülür.

Eserleri. Makale, deneme, inceleme, roman, şiir, mektup gibi telifleri, konferans ve çevirileri olan Mey Ziyâde'nin başlıca eserleri şunlardır: 1. *Fleurs de rêve* (Kahire 1911). Alphonse de Lamartine'den etkilenecek yazılan ve ona ithaf edilen romantik, mensur ve manzum Fransızca bir koleksiyon olup Lübnanlı Cemîl Cebr tarafından *Ezâhîr* (*Ezhâr hûlm*) adıyla Arapça'ya çevrilmiştir (Beyrut 1952). 2. *Bâhişetülbâdiye* (Kahire 1920; Beyrut 1975). Bu isim 1886-1918 yılları arasında yaşayan Mısırlı edebiyatçı Melek bint Hifnî Nâsır'ın takma adıdır. Kadın hakları savunucularından olan Melek bint Hifnî Nâsır bu konudaki makalelerini *en-Nisâ'ıyyât* adlı kitabında toplamıştır. Mey Ziyâde bu eserinde Melek bint Hifnî Nâsır'ın şahsi-

yeti, sosyal nazariyesi ve Arap kadınının durumunun geliştirilmesi konularında eleştiri ve değerlendirmeler yapmaktadır. 3. *Sevânîhu fetât* (Kahire 1922; Beyrut 1975). Sosyal konulardaki denemeleriyle hayat felsefesine dair görüş ve hâtıralarının toplandığı eseridir. 4. *Kelîmât ve işârât* (Kahire 1922; Beyrut 1975). Sosyal adalet, yoksulluk sorunu ve çözüm yollarını ele alan edebî, ilmî ve felsefî konferanslarıyla konuşmalarını içermektedir. 5. *el-Müsâvât* (Kahire 1922; Beyrut 1975). Aristokrasi, kölelik, devrimci sosyalizm, demokrasi, anarşizm, nihilizm, sosyal adalet, sosyal sınıfların doğuşu gibi konuları ihtiva etmektedir. 6. *Zulûmât ve eşî'a* (Kahire 1923). Cüb-rân Halîl Cüb-rân'ın etkisiyle yazdığı romantik, lirik mensur şiirlerinden meydana gelmektedir. 7. *Şahâ'if* (*'an eşhâs*) (Kahire 1924; Beyrut 1975). Edebî tenkide dair bir mukaddime ile iki bölümden meydana gelen eserin birinci bölümü bazı Arap ve Fransızlar'a dair yazdığı makaleleri, ikinci bölüm Denizci Sinbad'ın maceralarını içerir. 8. *Resâ'ilü Mey* (der. Madelaine Arkas, nşr. Cemîl Cebr, Kahire 1948). Eserde, insan hayatının sorunları üzerine müellifin kadınlara nasihatlerini içeren muhayyel mektupları bir araya getirilmiştir. Mey Ziyâde'nin *Mey* ve *Cüb-rân* (Cemîl Cebr, Beyrut 1950), *Afyâf min hayâtî Mey* (Tâhir et-Tanâhî, Kahire 1974) ve *Mey Ziyâde* (Antuvân el-Kavvâl, Beyrut 1993, s. 137-145) gibi eserlerde de dağınık olarak mektupları bulunmaktadır. 9. *Resâ'ilü Mey* (der. Cemîl Cebr, Kahire 1954). Cüb-rân Halîl Cüb-rân, Emîn er-Reyhânî, Selmâ Sâîğ ile müellifin evindeki sohbetlere katılan âlim, edip, şair ve sanatkârlarla yazışmalarını ihtiva eder. 10. *Â'îşe Teymûr: Şâ'iretül-'t-âlfâ* (Beyrut 1975).

Mey Ziyâde'nin çevirileri de şunlardır: 1. *İbtisâmât ve dümû'* (Kahire 1911, 1921). *el-Hubbü'l-Almânî* adıyla anılan eser Friedrich Max Müller'in *Deutsche liebe* adlı romanının tercümesidir. 2. *Rûcû'u'l-mevce* (Kahire 1925; Beyrut 1975). Brada'nın *Le retour du flot* isimli romanının çevirisidir. 3. *el-Hub fi'l-'azâb* (Kahire 1952). İngiliz yazarı Conan Doyle'in *The Refugees* adlı romanının tercümesidir. Müellifin eserleri *el-Mü'ellesâtü'l-kâmîle li-Mey Ziyâde* ismiyle bir araya getirilmiştir (derleme ve tahkik: Selmâ Haffâr el-Kezberî, I-II, Beyrut 1975, 1982). Antûn el-Kavvâl yazarın makale, mektup, konferans ve konuşmalarından seçmeleri *Nuşûş hârice'l-Mecmû'a: Mey Ziyâde* adlı eserde toplamıştır (Beyrut 1993).

BİBLİYOGRAFYA :

Brockelmann, *GAL Suppl.*, III, 259-262; Yûsuf Es'ad Dâğır, *Meşâdirü'd-dirâsâti'l-edebiy-ye*, Beyrut 1956, II, 435-441; Zirikî, *el-A'lâm*, VI, 121-122; Cemîl Cebr, *Mey Ziyâde fi hayâtihâ ve edebihâ*, Beyrut 1960; Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhu'l-edebî'l-'Arabî*, Beyrut 1960, s. 1109-1110; a.mlf., *el-Mûcez fi'l-edebî'l-'Arabî ve tâ-rîhih*, Beyrut 1985, IV, 347-374; Mârûn Abbûd, *Cûdûd ve kudemâ'*, *dirâsât ve naqd ve mû-nâkaşât*, Beyrut 1972; Fârûk Sa'd, *Bâkât min hadâ'iki Mey*, Beyrut 1983; L. Şeyho, *Târîhu'l-âdâbi'l-'Arabîyye*, Beyrut 1991, s. 486; Vedâd Sekâkîni, *Mey Ziyâde fi hayâtihâ ve âşârihâ*, Kahire, ts. (Dârü'l-maârif), s. 3-55; Enver el-Cündî, *Edebü'l-mer'eti'l-'Arabîyye*, Kahire, ts. (Matbaatü'r-risâle); Antuvân el-Kavvâl, *Nuşûş hârice'l-mecmû'a: Mey Ziyâde*, Beyrut 1993, s. 9-13; ayrıca bk. tür.yer.; Gureyd eş-Şeyh, *Mey Ziyâde*, Beyrut 1414/1994, tür.yer.; Hasan Taşdelen, *Mey Ziyâde*, 20. Yüzyıl Arap Edebiyatındaki Yeri ve Tesirleri (doktora tezi, 2000), ÜS Sosyal Bilimler Enstitüsü, tür.yer.; E. Rossi, "Una Scrittrice Arabe Cattolica Mayy (Marie) Ziyâdah", *OM*, V/11 (1925), s. 604-613; S. Moreh, "Mayy Ziyâda", *EP* (İng.), VI, 927-928.



EROL AYYILDIZ

MEYBÜDÎ

(bk. KÂDÎ MİR MEYBÜDÎ).

MEYDAN CAMİİ

Tokat'ta

XV. yüzyılın sonlarında yapılmış cami.

Şehrin merkezinde Meydan mahallesinde yer alan yapı Hatuniye Camii olarak da tanınmaktadır. Vaktiyle cami, medrese ve imaretten oluşan bir külliye halinde iken bunlardan medrese tamamen ortadan kalkmış, imaret ise harabe haline gelmiştir. Caminin, taçkapısı üzerinde yer alan kitâbeden 890 (1485) yılında Sultan II. Bayezid'in annesi Gülbahar Hatun adına yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde mevcut olan külliyeinin vakfiyesi 898 (1492) tarihlidir. Caminin önündeki şadırvan ise XX. yüzyılın başında inşa ettirilmiştir.

Kesme taştan yapılan caminin harimi kare planlı ve tek kubbelidir. İki yanda yine kare planlı ve kubbeli birer oda halinde tabhâne mekânları yer alır. Mukarnaslı ve baklavalı başlıklara sahip sütunlara oturan sivri kemerli açıklıklı ve beş kubbeli son cemaat yerinde mermer kullanılmıştır. İki renkli taşlı, oldukça dikkat çeken ihtişamlı taçkapı üstte Bursa kemeri altında mukarnaslı yaşmaklı olup altta yay kemerli açıklığa sahiptir. Yanları sütunçerle yumuşatılmış olan kapının iki ta-

rafında mukarnaslı birer niş mevcuttur. Bunların üzerinde iri madalyon halinde birer yazı yer almaktadır. Birer pencere ile harime, birer pencere ve kapı ile de tabhanelere bağlanan son cemaat yerinde her iki pencere arasında bir mihrap nişi bulunmaktadır.

Harim mekânında geçişleri mukarnaslarla sağlanmış kubbe on iki kenarlı bir kasağa oturmaktadır. Duvarlarda üç sıra halinde açılmış olan ikişer pencere ile aydınlanan yapının kuzeyinde kapının üzerine müezzin mahfeli yerleştirilmiş olup buraya iki yanda yer alan merdivenlerle ulaşılmaktadır. Yarım daire şeklinde bir nişe sahip olan mukarnaslı yaşmaklı mihrabın köşeleri sütunçelerle yumuşatılmıştır. Ahşap minber ise yağlı boya ile boyanmış ve özelliğini kaybetmiştir.

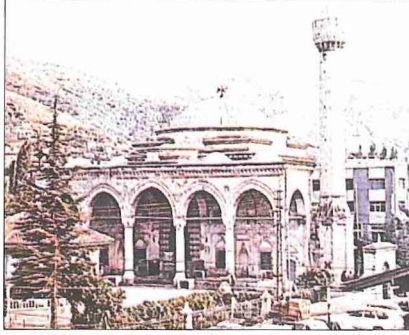
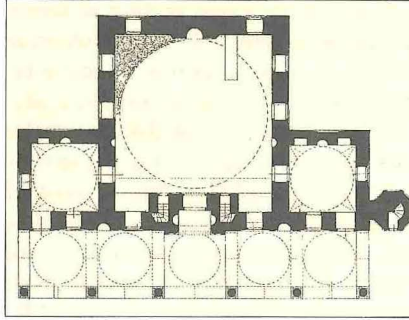
Harimin iki yanında yer alan tabhaneler birer kapı ile cami içine bağlanmaktadır. Her iki mekân da kare planlı ve üzerleri prizmatik üçgenlerle geçişi sağlanan kubbe ile örtülmüştür. Güney yönünde birer ocak ve ikişer dolap nişine sahip mekânlardan doğudakinin bir nişi ile ocağı sonradan kapatılmıştır. Doğu ve batı yönlerindeki mekânlar son cemaat yeri ve harimin dışında birer kapı ile ayrıca dışarıya açılmaktadır.

Kuzeybatıda yer alan minare sekizgen bir kaideye oturmakta olup çokgen gövdeli ve tek şerefelidir. Doğu yönünden yapıya bitişen kaidenin kuzey yönünde sivri kemerli kapı açıklığı yer alır. Diğer cepheler derin silmelerle çerçevelemiştir. Petek kısmı baklavali olan minarenin gövdesi onaltıgendir. Mukarnaslı şerefede geometrik kompozisyonlu şebekeler vardır. Üstte yine çokgen devam eden petek yukarıda koni biçimli kurşun kaplı külahla sona ermektedir.

Mevcut olan şadırvan ahşaptan sekizgen planlı, sivri kemerli ve sekiz dilimli kiremit örtülü bir çatıya sahiptir. Mermer hazne yuvarlak olup ortasında bir fıskiye çanağı vardır. Hazne üzerinde mevcut kitâbeden şadırvanın Mehmed adlı bir kişi tarafından 1331 (1913) yılında yeniden yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Eski şadırvan hakkında ise bilgi yoktur.

1939 ve 1943 yıllarındaki depremlerde zarar gören cami 1953'te esaslı şekilde onarılmış olup biri mihrap ekseninde, ikisi yanda, biri de son cemaat yerinin doğu ucunda olmak üzere sonradan eklenen dört destek payandası bulunmaktadır.

Caminin doğusunda yer alan ve bugün kısmen harabesi mevcut olan imaretin



Tokat Meydan Camii ve planı

moloz taşla inşa edildiği, tonozlarının tuğladan örüldüğü anlaşılmaktadır. Yapının planını tam olarak tesbit etmek bugün için mümkün değildir. Vakfiyede adı geçen mutfak, kiler, ekmekhâne, mahzen, odunluk, ahır ve helâların da bu kısımda olduğu tahmin edilmektedir.

Medresenin vaktiyle caminin karşısında yer aldığı bilinmektedir. Vakfiyede on iki hücreli olduğu belirtilen yapıyı Gabriel kısmen tanıtmış ve planını da çizmiştir. Buna göre kitâbesiz yapının girişi karşısında üç yönden avluyu çevreleyen revaklarının bulunduğu, kapı eksenini üzerinde bir dersane mekânının yer aldığı, iki yanda altışardan on iki odanın mevcut olduğu anlaşılmaktadır (Yüksel, s. 388-389).

BİBLİYOGRAFYA :

VGMA, Vakfiye, nr. 740, sıra nr. 158 (Türkçe tercümesi için bk. nr. 1989); Halis Turgut Cinlioğlu, *Osmanlılar Zamanında Tokat*, Tokat 1941, s. 50; Ferit Acunsal, *Gerçeklerin Diliyle Tokat*, İstanbul 1947, s. 82; Cahid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976, s. 134-135; Ahmed Işık Doğan, *Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları, Tekkeler, Zaviyeler ve Benzer Nitelikteki Fütüvvet Yapıları*, İstanbul 1977, s. 211; Yüksel, *Osmanlı Mi'mârîsi V*, s. 380-389; Ersal Yavı, *Tokat*, İstanbul 1986, s. 73; A. Osman Uysal, "Tokat'taki Osmanlı Camileri", *Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu* (2-6 Temmuz 1986), Ankara 1987, s. 328-337.



AHMET VEFA ÇOBANOĞLU

MEYDÂNÎ, Abdülganî b. Tâlib

(عبد الغنى بن طالب الميداني)

Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde
el-Meydânî el-Guneymî ed-Dimaşkı
(ö. 1298/1881)

Hanefî fakihi,
muhaddis ve mutasavvıf.

1222 (1807) yılında Dimaşk'ın Meydan semtinde doğdu. Temel eğitimini babasından aldı ve Kur'an'ı ezberledi. Seyyid Muhammed eş-Şürefâ Mektebi'ni bitirdikten sonra Ömer Efendi el-Müctehid'den Hanefî fıkhi, ferâiz, hadis ve nahiv okudu. 1244-1252 (1828-1836) yılları arasında hizmetinde bulunduğ u Hanefî âlimi Muhammed Emin İbn Âbidin'den fıkıh, usul, hadis ve Arapça dersleri aldı. Ayrıca yardımcılığını yaptığı Hasan b. İbrâhim el-Baytâr, Şeyhülislâm Bâcûrî, Abdurrahman b. Muhammed b. Abdurrahman el-Küzberî, Ebû Osman Saîd b. Hasan b. Ahmed el-Halebî, Abdülganî es-Sakatî, Hâmid el-Attâr, Abdullah el-Kürdî, Mekke Hanefî müftüsü Abdullah el-Mîrganî, Mısır ulemâsından Mustafa Mübellit, Yafa müftüsü Hasan b. Selîm b. Selâme ed-Decânî, Kudûs müftüsü Tâhir Efendi ile Ahmed Baybars'tan ve defalarca gittiği hac sırasında Hicaz ulemâsından faydalandı. Fûrû, usul ve münazara konularında saygın bir mevki elde etti. Tartışma meclislerinde kendini göstermeyi sevmez, ancak sorulara cevap vermekten kaçınmaz, ilmini gizlemezdi. Şairlik yönü de bulunan Meydânî'nin talebeleri arasında Tâhir el-Cezâirî, Saîd b. Abdullah eş-Şertûnî ve Bağdat nakibi Selman Efendi el-Kâdirî gibi şahsiyetler bulunmaktadır. 1860 yılında Dimaşk'ta müslümanlarla hristiyanlar arasında çıkan çatışmalar sırasında etkili vaazlarıyla halkı yatıştırarak binlerce kişinin hayatına mal edilecek gelişmelerin önüne geçti. Zühd ve takvâ sahibi bir âlim olan Meydânî camilerin imarı, fakirlerin gözetilmesi gibi hayır işleriyle uğraşırdı. 4 Rebîülevvel 1298 (4 Şubat 1881) tarihinde Dimaşk'ta vefat etti. Kabri şehrin doğu tarafındaki Bâbullah Kabristanı'ndadır.

Eserleri. 1. *Keşfü'l-iltibâs 'ammâ ev-redehü'l-İlmâmü'l-Buḥârî 'alâ ba'zî'n-nâs*. Buḥârî'nin *el-Câmî'u's-şâḥih*'inde Ebû Hanîfe'yi eleştirmek üzere "Kâle ba'zû'n-nâs" kalıbıyla aktardığı icthadları savunmak için kaleme alınan eseri Abdül-fettâh Ebû Gudde neşretmiştir (Halep 1414/1993). 2. *Şerḥu'l-'Akîdeti't-Ṭahâvîyye*. Muhammed Mutî' el-Hâfız ve Mu-